

ГАРВАНЪТ В БЪЛГАРСКИТЕ ФОЛКЛОРНО-МИТОЛОГИЧНИ ПРЕДСТАВИ

Искра Годорова

гр. Попово

В словесната ни традиция гарванът се среща във всички фолклорни жанрове. Семантиката на този персонаж се обуславя от универсалните му качества на птица, а в частност, от злокобното му грачене, черния му цвят и не на последно място – от неговото лешоядство. По хипотезата на К.Л. Строс мършата като храна на гарвана способствува за функционирането в митовете като културен герой ¹.

Гарванът е възприеман като медиатор между живота и смъртта, а тази функция му дава право да участва в началния космогоничен мит.

В българските народни умотворения той често е спътник на вълка и като него е съотнасян с Дявола. След християнизиранието на езическите представи, това съотнасяне остава в сила и е определено от хтоничната парактеристика на Божеството, чийто атрибут е бил гарванът, а вероятно и от черния му цвят, свързан със силите на мрака и злото.

Според Д. Маринов, в представите на народа гарванът е злокобна, лоша птица. Граченето ѝ предвещава смърт, а струпването на гарвани в селище означава, че предстои голямо нещастие – чума, холера. Появата му в сънища също не е на добро ².

Връзката на гарвана със смъртта е отразена и в много песни, където той е спътник на ранени и болни юнаци. Тези песни, в които нашият съвременник вижда една възможна реална картина – юнакът да бъде изкълван и изяден от гарвани и вълци, – пазят отгласи от древни митологични представи, свързани с посветителни обреди. В митраистичната традиция гарванът е свързан с първата степен на посвещение, на инициация ³. Вероятно и у нас подобни представи са свързани с него.

Топонимът „Гарван” и негови варианти срещаме в обкръжение на други названия на местности, обвързани с имената на основни митологични персонажи. Налице е пространствена организация на усвоеното пространство, реализирана чрез система от митологични кодове.

Множеството случаи, в които гарванът и орелът се срещат с еднакви функции или взаимно се заменят, навеждат на мисълта, че е възможно те да са представляли за нашата култура дуалистичния мит в неговия орнитоморфен вариант. За дуалистичните митове е характерно противопоставянето на две божества. В нашата фолклорномитологична традиция орелът е предимно положително натоварен и вероятно е птица на Върховното Божество, докато отрицателният знак на гарвана го определя като птица на неговия Антипод.

В по-съвременен темпорален план гарванът се възприема като злокобна птица, свързана със смъртта, докато при по-задълбочен анализ на текстовете откриваме почти всички функции на гарвана, идващи от древните митологични традиции. Това доказва, че на по-ранен етап на митологично съзнание, той е възприеман амбивалентно като според нуждите на митологичната система е изпълнявал и положителни, и отрицателни функции.

БЕЛЕЖКИ

1. **Мифы народов мира**, т. 1. М., 1987, 245.

2. **Маринов, Д.** Народна вяра и религиозни народни обичаи. В: СбНУ, т. 28, 101.

3. **Купър, Дж.** Енциклопедия по традиционните символи. С., 1993, 34.